

BÜTÜN ESERLERİ

II

1. Cilt

Nermi Uygur (15 Ocak 1925 İstanbul - 21 Şubat 2005 İstanbul). Galatasaray Lisesi'nin Latince Bölümü'nü bitirdikten sonra, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin Felsefe Bölümü'nde ve Almanya'da Köln Üniversitesi'nde okudu. 1952'de, kültür bilimlerine ilişkin bir yapıyla felsefe doktoru oldu. Avrupa'nın çeşitli ülkelerindeki öğrenim kurumlarında araştırmalar yaptı. 1963 yılından sonra İstanbul Üniversitesi'nde Felsefe Profesörü olarak çalıştı; Almanya'nın Wuppertal Üniversitesi'nde Mantık, Dil, Sanat, Kültür Felsefesi ağırlıklı dersler verdi. 2000 yılında, Türkiye'de felsefenin kurumlaşmasına ve Türkçenin felsefe dili olarak gelişmesine katkılarından ötürü Türkiye Bilimler Akademisi Hizmet Ödülü'nü aldı.

Türkçe, Fransızca, İngilizce ve Almanca yayın etkinlikleriyle yurtiçinde ve yurtdışında özgün bir düşünür ve denemeci olarak tanınan Nermi Uygur'un, kısa incelemeleri ile çevirileri dışındaki Türkçe kitapları şunlardır:

Edmund Husserl'de Başkasının Ben'i Sorunu (1958; Türk Dil Kurumu 1959 Bilim Ödülü; 1998); *Dilin Gücü* (1962, 1997); *Felsefenin Çağırısı* (1962, 1995); *Dünyagörüşü* (1963); *Güneşle* (1969, 1997); *İnsan Açısından Edebiyat* (1969, 1999); *Türk Felsefesinin Boyutları* (1974, 1988, 2002); *Kuram-Eylem Bağlamı: Çözümleyici Bir Felsefe Denemesi* (1975, 1996); *Dil Yönünden Fizik Felsefesi* (1979, 1985); *Yaşama Felsefesi* (1981, 1998); *Kültür Kuramı* (1984, 1996); *Bunalımdan Yaşama Kültürü* (1989, 1997); *Çağdaş Ortamda Teknik* (1989, 2002); *İç Dışıyla Batı'nın Kültür Dünyası* (1992, 1998); *Tadı Damağında: Bir Okur-Yazarın Kitap Okuma Serüvenleri* (1995, 1996; Türkiye Gazeteciler Cemiyeti 1995 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü); *Başka-Sevgisi* (1996); *Salkımlar* (1998); *Dipten Gelen* (1999); *Denemeli Denemesiz* (1999); *İçimin Sesi* (2001); *Eşekler, İkindiler, Yetişimler* (2004, 2005 Vedat Günyol Deneme Ödülü).

*Nermi Uygur'un
YKY'deki kitapları:*

- Tadı Damağımda (1995, 1996)
Felsefenin Çağrısı (1995)
Kuram-Eylem Bağlamı (1996)
Kültür Kuramı (1996)
Başka-Sevgisi (1996)
Bunalımdan Yaşama Kültürü (1997)
Güneşle (1997)
Dilin Gücü (1997)
Edmund Husserl'de Başkasının Ben'i Sorunu (1998)
Salkımlar (1998)
Yaşama Felsefesi (1998)
İçî Dışıyla Batı'nın Kültür Dünyası (1998)
Dipten Gelen (1999)
Denemeli Denemesiz (1999)
İçimin Sesi (2001)
Çağdaş Ortamda Teknik (2002)
Türk Felsefesinin Boyutları (2002)
Eşekler, İkindiler, Yetişimler (2004)
Bütün Eserleri-I (2016)
Bütün Eserleri-II (2017)

Doğan Kardeş
Denemeci - Seçme Denemeler (2011)

NERMİ UYGUR

BÜTÜN ESERLERİ
II

1. Cilt

Yaşama Felsefesi

Kültür Kuramı

Bunalımdan Yaşama Kültürü

Çağdaş Ortamda Teknik

İçi Dışıyla Batı'nın Kültür Dünyası

Tadı Damağımda

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4974
Delta - 22

Bütün Eserleri-II / 1. Cilt
Nermi Uygur

Kitap editörü: Korkut Tankuter

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Grafik uygulama: Gülçin Erol Kemahlıođlu

Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi
A Blok Kat: 2 34310 Haramidere / İstanbul
Telefon: (0 212) 412 17 00
Sertifika No: 12026

1. baskı: İstanbul, Ekim 2017
ISBN 978-975-08-4100-2
Takım ISBN 978-975-08-4099-9

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2016
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 34433 Beyođlu / İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

Önsöz Yerine: Okur-Yazarlık Serüveninde “Çözümleyici Felsefe”den “Yaşama Felsefesi”ne Nermi Uygur • 1

YAŞAMA FELSEFESİ

Önsöz • 29

Dağcı • 33

Dağ Türküsü • 33

“Dağ” Deyince • 34

Belki • 35

Dikduruş • 35

Bükümlü Düşünce • 36

Düşünceler • 36

Yanlış Bir Düşünme Politikası • 38

Yıkım • 39

Düşünme-Ekonomisi • 39

Başkası Düşünsün • 41

Gelip Geçici • 42

Bugün • 42

İnsanların Çoğu • 43

Sonrası Yok • 44

Akıl Yalım Gibidir • 46

Akıl, Mantık, Yaşama • 47

Yeni Işık • 48

Aklın Duvarları • 48

Doğa! Doğa! • 49

Gökağlı • 50

- Batan güneşte Orman • 50
 Akşam • 50
 Yeşil • 51
 Anlayamazsın • 53
 Haziran Ortalarında Güneyden İzlenimler • 53
 Birlikte • 54
 Düşgücü • 55
 Zorbalık • 55
 Başkalarına Yönelik Tutkular • 56
 Yitirilen Karşılaşma • 56
 Başka-Ben'le Öz-Ben'e • 57
 Belbağlama • 57
 Biz-Bağnazlığı • 58
 Bencil Neden Bencildir • 58
 "Sağ Ol!" • 59
 Vermek • 60
 Birlikte-Yaşamanın Güzelliği • 60
 İyimserlik, Kötümserlik • 61
 Ne Diye? • 61
 İkisi Arası • 61
 İkisi de • 61
 Sıcak Günler, Soğuk Günler • 64
 Gecenin Son Bölümcüğünde • 64
 Erikle Başlar • 65
 İnsanı Sarıp Sarmalayan Sevgidir Sıcak • 65
 Arı • 65
 Sapsarı • 65
 Akşamca • 66
 Birdenbire • 66
 Kar • 67
 Ayaz • 68
 Hastalıkla Başbaşa • 69
 Bizdeki Tohum • 70
 Bilmece • 70
 Bir Ateş, Bir Ateş • 70
 Hastalık • 71
 Ola ki • 71

- Hastalık Grameri • 71
“Geçmiş Olsun!” • 72
Böbreğindeki Taşın İlk Kımıldadığı Saatlerden Bir Hastanın Anımsadıkları • 72
Zorlanacak Şey Var Zorlanmayacak Şey Var • 73
Eğitim ve Hastalık • 75
Hastayken Aranmak • 76
Hastalıktan Sonra • 76
Toplum İşleri • 78
Deliler Ve Toplular • 79
Halkın Çoğu • 80
İyiler • 80
Zenginlik • 81
Toplumsal Hoşgörü • 81
Kentler • 83
Yıkılan Evlere Çağdaş Bir Ağıt • 83
Damlar • 84
Bacalar • 85
Ustayla Çıracak • 87
Ustanın Bilgeliği • 87
İlk Görev Olarak • 89
Hepimiz Çırağız • 89
Kutsal Yanlış • 91
Gecenin Erdemi ya da Gece Fenomenolojisine Giriş • 97
Öznel Kimlik • 104
“Ben Kimim?” • 104
Kurtuluş • 104
Öznel Özgelişim • 105
Yosundan Ağaca, Kuştan Ata • 106
Anlatı • 107
Kişilik • 108
Çoğumuzun Zaman Zaman Kendi Kendisiyle Yaptığı Bir Konuşmadan • 109
Az Rastlanır Bir Özgeçmiş • 109
Ben Hep Burdayım • 110
Yaşam Gerçekliğimizin Gerçek Çelişkisi • 110
Bilim Kafası • 111

- Dil, Anadil, Yabancı Dil • 116
 Türkçe Sevgisi • 116
 Bulaştığım Dillerin İklimi • 117
 Hangi Dil Güçlüdür • 118
 Dili Zorlamak • 119
 Çok Kez Dil • 119
 Dil Evren Gibi • 120
- Politika-Kültür İlişkileri • 121
 I Kültür İçinde Yaşama • 121
 II Herşeyimiz Kültür • 121
 III Kültür-Çevresi Değiştirmek • 122
 IV Yazarlar, Düşünürler, Ozanlar, Sanatçılar • 122
 V Diyelim ki... • 123
 VI “Kültür Bakanı” • 124
 VII Özgür Kültür, Güdümlü Kültür • 125
 VIII Devletle Kültür • 125
 IX Devlet Kültürle Yücelir, Kültür Devletle Yücedir • 126
 X Aşma, Yaratma • 126
 XI Uğraşlar Ortamında Sanatçı • 127
 XII Devlet ve Sanat • 128
 XIII Seskeçesi • 128
 XIV İnsan, Kültür, Bilgi, Sanat • 129
 XV Salt Kültür Dalı Olmaz • 129
 XVI İnsan Açısından Kültür ve Devlet • 129
 XVII Kültür Bilinci • 130
 XVIII Dokuz Köyden... • 131
- Yaza Doğru • 132
 Ölüm • 145
 Dil, Eğitim, Devlet • 147
 Ezbere Yaşayanlar • 151
 Mutluluk • 157
 Hayvanlarla İnsanlar • 157
 Kaynayan Güç • 157
 Kestirmeden Dendikte • 158
 Çölle Kalabalık • 160
 İlginç Bir Mutluluk Olanığı • 160
 Nitelikler Ötesi Mutluluk • 161

- Öğle • 162
 Sabahleyin • 162
 Öğleye Doğru • 162
 Tam Öğleyin • 163
- Pencereler • 165
 I Pencere, Penceresiz • 165
 II Pencere Çeşitleri • 166
 III Pencere Önü, Pencere Dışı • 167
 IV Pencere Simgesi • 168
- Yazarlık • 169
 Mutsuz Yazar • 170
 Sağlıklı Yazar • 171
 Benzetmeler • 171
 Gençliği En Uzun Süren Yazarlar • 172
 Romancı ile Biri • 172
 Gerçek Yazarın Yapmadığı İki Şey • 173
 Yeni Yazmaya Başlayanların Kulaklarına Küpe • 173
 Dil ve Yazar • 173
- Zaman • 175
- Güzeller Güzeli • 177
- Konuşmalar • 181
 Çocuklarla • 181
 İlk Gençlik • 186
 Umursamazlık • 187
 İyice Düşünmemiz Gerek • 188
 Kötüye İyi • 188
 Yok Ama Var • 188
 Düşsel Bir Konuşmadan • 189
- Sevgi • 190
- Kültür Taşrası • 194
- Bisiklet • 206
 1 Eşsiz Yaratı • 206
 2 At, Otomobil ve Bisiklet • 207
 3 Yaralı Nesne • 208
 4 Bisiklet Nasıl Olmalı • 208
 5 Gereklere, Yasaklar, İzinler • 209
 6 Düzde, Bayırda, Yokuşaşağı • 210
 7 Neler Yaşamaz, Nelerle Karşılaşmazsın ki • 211

- Tanrı • 214
 Din-Tanrı • 214
 Ufuk • 216
 Çizelgeler • 221
 Dikkat • 221
 Ev • 222
 Yatakta Ne Yapılır? • 223
 Azıcık Deşince En Sağlam Görünen Belbağlamalar Bile Sallanıveriyor • 224
 Tekbaşınayken Yanlış, Birlikteyken Çelişen Önermeler • 224
 İnsan • 225
 İşine Düşkün Bir Canakıyıcıyı Zararsız Duruma Getirmek İçin Ne Yapmalı? • 225
 Var'larla Yok'lar • 226
 İçimden Azıcık Saçmalamak Geliyor • 226
 Atasözüksü • 226
 Oldu mu Dersiniz? • 227
 Özdeyiş Üzerine Özdeyişler • 227

KÜLTÜR KURAMI

- Önsöz • 231
 Dil, Kültür ve Eğitim: Çağdaş Batı Avrupa'daki Çokkültürlülük Üzerinde Bir Derinleşme • 235
 Türk Dilinin Felsefesi: Kültürarısı Düşünceler • 259
 I Günlük yaşamın felsefesi • 259
 II Konuşma • 263
 III Sesleniş Biçimleri • 268
 IV Türkler Nasıl Düşünür? • 272
 V Söyleşideki Açık-Oluş • 292
 Marcel'de Ben-Sen Bağı • 293
 Ahlakın Bilimce Temellendirilmesi Sorunu • 310
 Kim Ahlaklı, Kim Ahlaksız? • 321
 Sorular • 321
 Günlükdil • 323
 Türkçeden Geçen Yol • 324
 Ahlak Konuşmaları • 329
 Etmeler Konusunda Felsefenin Tutumu • 330

- Anlam, Değer ve Ahlak-Bilinci • 331
 Ahlakta Ayraç • 334
 Görecilik ve Söze-İndirgeme Saldırılarına Karşı • 336
 Senin Yerinde Olsam • 339
 Montaigne ile Pascal'ın Demokritos'a İlişkin Bir Yanılgısı • 348
 Dilthey Sosyoloji Düşmanı mıdır? • 351
 Bertrand Russell'in Doğruluk Anlayışı • 364
 I Giriş: Doğruluk Sorunu • 364
 II Russel'in Eleştirdiği Bellibaşlı Doğruluk Öğretileri • 367
 1. İçkin Doğruluk Öğretisi • 367
 2. Pragmacı Doğruluk Öğretisi • 372
 3. Davranışçı Doğruluk • 375
 III Olaylarla Uygunluk Öğretisi • 376
 1. Uygunluk Öğretisini Gerektiren Nedenler • 376
 2. Bazı Tanımsal Açıklamalar • 377
 3. Denetleme • 379
 4. Empirizmin Temellendirilmesi • 389
 5. Bilgi ve Doğruluk • 394
 IV Sonuç: Russell'in Başarı Yolu • 397
 Tarih Felsefesinin Yolu • 399

BUNALIMDAN YAŞAMA KÜLTÜRÜ

Bunalımlar Kitabı • 429

YAŞADIĞIM BUNALIM

Birdenbire

- Dağınık Düzen, Düzenli Dağınıklık • 435
 Bölük-Pörçük Bir Başlangıç • 441

Hastane

- İlk Günler, İlk Haftalar • 461
 Durum, Durumlar • 472
 Şu Birtürlü Kımıldamayan Zaman • 483
 Olaylı Olaysız Olaylar • 499
 Öznel Dünya, Nesnel Dünya • 507
 Zaman Hızlanıyor, – Kesinti • 522

Yoğunbakım ve Sonrası

Nermi Bey! Nermi Bey! • 535

Düş • 545

Vücudumu Yeniden Elegeçiriyor Gibiyim • 549

Kısa Bir Yoğunbakım Fenomenolojisi • 552

Yoğunbakım İkliminde Havalarda • 556

Yukarlar, Aşağlar, Yukarlar • 565

Hastane Coğrafyası • 577

Çıkıyorum • 584

Dışarlar

İçersi, Dışarsı • 589

İki Gezi • 597

Bunalımdan Önceki İnsan Değilim • 605

BİLİNÇ GÜNEŞLENİNCE*İnsan Dünyasında Bunalımlar*

Bunalımla İççe • 617

İnsan Odak • 628

Bunalım-Kültür İlişkisi • 640

Bunalım Açısından Kültür Yönelişleri

Üç Önemli Soru • 647

Bunalım Açısından: Doğayla Ne Tür Bağlar Kurmalıyız? • 651

Bunalım Açısından: Toplum ve Kültürü Nasıl

Düzenlemeliyiz? • 663

Bunalım Açısından: Kendimiz İçin Neler Yapabiliriz? • 683

Bunalım, Kültür, Yazarlık

Bunalım Yazısı • 697

Bu Kitapla • 708

Nasıl Yazdım? • 713

Bunalım Dili • 721

Bunalım ve Deneme • 725

Ne Bunalımdan Uzak, Ne Denemeden Öte • 732

En Son Çizgi Denemesi • 768

BİTMEYEN BUNALIMLAR KİTABI • 781

ÇAĞDAŞ ORTAMDA TEKNİK

Yıllar Sonra Bir Deyiş • 833

DENEMELER

Teknik Nasıl Bir İlgi Alanı

Hepimiz Bu Öykünün İçindeyiz • 839

Teknik Deyince • 844

Önemin Bilinci • 850

Teknik Varlığın Özellikleri

Teknik Nesnelerin Anlam Kökeni İnsan • 859

Teknik ile Bilim • 866

Teknik ile Doğa İlişkisi • 868

Tekniğin Yeri Kültür • 870

Teknik: Bizim Dünyamız • 873

Teknik Nasıl Bir İlgi Alanı

İnsan, Teknik ile İnsan • 879

Teknik Üründen Geçen Sürekli Döngü • 882

Başlıca Kültür Alanlarında Teknik • 887

Teknik – Dün, Bugün, Yarın

Gölgeli - Işıklı İlerleme • 901

Çeşit Çeşit Sorumluluklar • 908

Akılcılık ile Gerçekçilik • 914

Demokrasi ile Teknik • 919

Mutluluk - Mutsuzluk Olanakları • 923

DEYİŞLER

Ne Diye • 929

Karşıtlar • 930

İzlenimler • 936

Unutmadığım İki Teknik Yaşantı • 936

Otoyoldan • 938

“Çiftlik” • 939

Bir Bisikletin Özgeçmişi • 940

“Bir Bisikletin Özgeçmişi” Adlı Yarıda Kalmış

Anlatıya ‘Yazarın’ Mektupsu Dipnotu • 943

Piyano • 944

Hesaplaşmalar • 949

Teknik Ortamda İnsan - Olmak • 962

İÇİ DIŞIYLA BATI'NIN KÜLTÜR DÜNYASI

BİR DENEME

Batı'nın Batılılığı • 986

Birey • 989

Akıl • 996

Bu-dünya • 1007

Batı ve Ötesi • 1020

Batı'nın Kendi Dışına Bakışı • 1021

Yandaşlar, Karşılar • 1025

Türkiye'nin Durumu • 1028

Önerilerim • 1039

BİR TUTAM DEYİŞ

Kültür, Uygarlık, Batı Kültürü • 1055

Batılı • 1067

Batı'dan Doğu'ya, Doğu'dan Batı'ya • 1083

Batıca Mutluluk, Batıca Mutsuzluk • 1101

Gelecek Denemenin Derinlerden Çağırısı • 1113

TADI DAMAĞIMDA

KİTAP KİTAPTAN KİTABA KİTAPLA

Kitap • 1121

Kitaptan • 1122

Kitaba • 1123

Kitapla • 1124

BU KİTAP • 1125

BENZETİŞLER • 1133

Kitap Çağırısı • 1136

Kitap Penceredir • 1138

Kitap İnsandır • 1139

- Kitap Aynadır • 1140
Kitap Arkadaştır • 1142
Kitap Besindir • 1143
Kitap Gömüdür • 1144
Kitap Sağlık Yoludur • 1145
Kitap Ağaçtır • 1147
Kitap Denizdir • 1148
Kitap Evrendir • 1149

OKUMA GÖÇEBESİ

- Delidolu • 1153
Büyük Kitaplar • 1179
Heykel • 1184

İLK GÖZAGRISI VE SONRAKİLER • 1185

KİTAPLI KÜLTÜR • 1201

KİTAPLI ANILAR • 1215

- Ayazağa Karanlığında Yıldızlar • 1221
Tüm Antik Dünya • 1126
Sarı, Yeşil, Mavi, Alaca • 1229
Elmalı'daki İskender • 1233
Kurutulmuş Ringadan Marx'a • 1237
Monsieur est en Vacances? • 1241
Felix Krull • 1243
Sibirya'yı Boyluyorum • 1247
Köpekli • 1249
İki İki • 1252
Büyücü Agrippa • 1258
Oblomov'un Hırkasından Akaki Akakiyeviç'in Paltosuna • 1262
Kitaplı Resimler • 1265
Kitabevlerinde Yitiklere Karışıyorum • 1269
Birlikte Okumalar • 1274
Lou'nun İzini Sürerken • 1289
Altınoluk • 1294

YAZARIN OKURLUĞU • 1301

ALINTI ÇAĞLAYANI • 1319

- Lego • 1325
 Bahçe • 1327
 Don Quijote-Cervantes • 1328
 Dağlarca • 1330
 Festina Lente • 1331
 Dorian Gray • 1334
 Bana Dokunan, Bir İnsana Dokunur • 1336
 Çuang Çe • 1338
 Goethe • 1340
 Salt Yapıt • 1344
 Mega • 1348
 Pessoa'nın Tedirginlikleri • 1350
 René Magritte • 1352
 Spinoza • 1354
 Şiraz'lı Sadi • 1356
 Nietzsche • 1358
 René Char • 1362
 Nizami'den İspanyol Yazınına • 1363
 Hölderlin • 1365
 Reich'in Lange'si • 1368
 Yunus Emre'nin Okur-Yazarlığı • 1370
 Rilke • 1376
 Lucretius • 1379
 Boccaccio • 1380
 Kâtip Çelebi • 1383
 Lu Dağı'nda Puslu Yağmur • 1387
 Konuşmalı-Alıntılı Refik Halit • 1389
 Herakleitos • 1394
 Sokrates • 1396
 Buda • 1399

KİŞİSEL BİR SANAT • 1401

İLKELİ İLKESİZ • 1411

BİRKAÇ OKUMA ALIŞKANLIĞI • 1431

HANGİ KİTAPLARI OKUMAYI SEVİYORUM? • 1443

Anlatı Kitapları Okumayı Seviyorum • 1448

- Şiir Kitapları Okumayı Seviyorum • 1451
Çağdaşlarının Yazdığı Kitapları Okumayı Seviyorum • 1456
Eskimeyen Kitapları Okumayı Seviyorum • 1461
Bölük-Pörçük Kitapları Okumayı Seviyorum • 1465
Bilim Kitapları Okumayı Seviyorum • 1469
Bazı Felsefe Kitaplarını Okumayı Seviyorum • 1481
Hem Anadilimdeki Kitapları Hem Anadilim Olmayan
Dillerdeki Kitapları Okumayı Seviyorum • 1487
Çok Uzak Uzaklardan Seslenen Kitapları Okumayı
Seviyorum • 1492
Deneme Kitapları Okumayı Seviyorum • 1498

YAŞAMDAN KİTABA, KİTAPTAN YAŞAMA • 1509

KENDİ KİTAPLIĞIM • 1537

SÖZLÜĞÜMSÜ DÖNE DOLANA KİTAPÇA

I. A'dan Z'ye

- Açıklık • 1573
Başka • 1574
Canlı • 1575
Çeviri • 1576
Dünya • 1580
Ekmek • 1583
Fesleğen • 1584
Göz • 1585
Haber • 1586
Ikınma • 1589
İç • 1591
Jandarma • 1592
Kış • 1594
Lamba • 1595
Masal • 1597
Nermilemek • 1600
Okyanus • 1606
Ölüm • 1607
Pırıl Pırıl • 1610
Reçete • 1613
Sevişme • 1614

- Şimdi • 1615
Tılsım • 1619
Umut • 1620
Üretim • 1621
Var • 1622
Yenilenme • 1623
Zıpkın • 1624

II. Ötelere • 1625

GÜZEL BİRGÜN • 1635

AYRILMADAN ÖNCE • 1647

Önsöz Yerine: Okur-Yazarlık
Serüveninde “Çözümleyici Felsefe”den
“Yaşama Felsefesi”ne Nermi Uygur

“Çiçek çiçek, renkli, ağır, acımsı,
kokulu, donuk, sertçe, hafif, yumuşacık,
deremsi, serin, karmaşık, yanardağ,
göksel, topraklı, delidolu, sence, bence,
katı, dalsı, olgunca, yemiş yemiş

deneme salkımları:

Canın çekmiyorsa, uzanma.
Canın çekince de, dal istediğin yerden.
Dilediğin gibi özümse, canın çektiği süre,
Bırak gitsin, canın çekmeyince.
Gene de kendin için en uygunu
Herkesten iyi kendin bilirsin.”¹

Bütün Eserleri Fin “Önsöz”ünde Nermi Uygur’un yazarlık serüvenine, antropontolojik olanı ya da insan-ontolojisine,² insan-varlıkbilgisine ilişkin olanı öne çıkarmayı amaçlayan bir açıdan bakmıştık; benzer yaklaşımı burada da sürdürüyoruz. Antropontolojik yaklaşıma göre felsefe bir düşünme, bir bilme ve bir yaşama yoludur; gerek düşünme, gerek bilme, gerek-

1 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 1933.

2 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-I*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016, s. 243. Ayrıca bkz. Betül Çotuksöken, “Önsöz Yerine: Yazarlık Serüveninde ‘Fenomenoloji’den ‘Çözümleyici Felsefe’ye Nermi Uygur”, Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-I*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016, s. 26 ve Dipnot: 18.

se de yaşama hep insan dolayımındadır. Nermi Uygur insan açısını her şeyin üstünde gördüğü içindir ki, ağırlığı sürekli olarak artan bir biçimde, yaşama dünyasının, olan ve olası bütün görünümüne insan eşliğinde yönelir. Nermi Uygur'un, *Bütün Eserleri-I* de ele aldığımız en son kitabı *Dil Yönünden Fizik Felsefesi*'nde de açıkça görüldüğü gibi, dışdünyaya yönelen fizik bilgisi de, insan-kültür bağlamının bir ögesidir.

Nermi Uygur'un okur-yazarlık serüvenine bu kez *Yaşama Felsefesi*'nden³ başlayarak eğiliyoruz. Nermi Uygur, *Yaşama Felsefesi*'nden 2004'te yayımlanan en son kitabı *Eşekler, İkindiler, Yetişimler: Üç Kitap*⁴ başlıklı çalışmasına değin, gittikçe incelen ve bir o kadar da yaşantısallaşan, somutlaşan bir sezgiyle, kavrayışla; "başkası"nın, "başka"nın dünyasından kendi dünyasına; kendi dünyasından insan dünyasına ya da "başkası"nın, "başka"nın dünyasına uzanmayı sürdürür.

İnsan dünyasının her bir "öznel dünya öznesi"nde somutlaşan tekilligi, 1981'de ilk kez yayımladığı *Yaşama Felsefesi*'nde çarpıcı bir biçimde gözler önüne serilir. Burada ben-ben olmayan ilişkisi olanca ayrıntısında, içten dışa yönelen gözleme gücüyle pekiştirilerek, insansal tekilliklerin ortak paydası, okurun, herkesin algısına açık hale getirilmeye çalışılır. Doğayla, kültürle, "başka"yla olan ilişkisinde ancak ikileşen, ben-başkası, kendisi-başkası bilincine erişen ve özgül varlığını bu ikileşmeye borçlu olan "insan" tam da "biz"den "her birimiz"den biridir. Ben-başkası, kendisi-başkası ilişkisindeki derinlik, uçsuz-bucaksız açılımlar, her şeyi, her ayrıntıyı, yaşama dünyasının, insan dünyasının kıyı bucağını, çeşitliliğini, zenginliğini her an bize duyumsatır. "İnsan-insan olmayan'a ilişkin açık ya da örtük karşılaştırma çabası" olarak aynı zamanda gündemimizde yer alan felsefe, bu kez "yaşama felsefesi" kılığında kendini gösterir. Bu, aynı zamanda "ben"in kendine, düşünmesine, çoğun, en azından malzemesini kendisi olmayanların oluşturduğu düşüncesine yönelmesinden başka bir şey değildir.

3 Nermi Uygur, *Yaşama Felsefesi*, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1981; İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998.

4 Nermi Uygur, *Eşekler, İkindiler, Yetişimler: Üç Kitap. Deneme*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Yaşama dünyasına yönelen, yaşama dünyasındaki her türlü ögeyi anlamlandırmaya çabalayan düşünme ve söz edimleri, ilkin kendine ve ardından yaşamın ayrıntılarına yönelir; her şey yavaş yavaş birbirine eklemlenir, halka gittikçe genişler; her şey, her durum, her an, her varolan değer ve önem kazanır. Çünkü yaşamın nabzı ayrıntıda atar.

Yaşama Felsefesi; insan-insan, insan-doğa, insan-kültür, insan-mekân, insansal durum-insansal duruş, kısaca insan-dünya, insan-bilgi/bilgi olmayan ilişkilerinin çokanlamlılığını, çokkatlılığını gözler önüne serer. Varolan karşısındaki bu bilinçli, uyanık duruş ya da felsefi duruş, hiç terk edilmeyen fenomenolojinin direngen yapılanışını bize her an duyumsatır. Bu fenomenolojinin özgül yanı, herhangi bir varolanı kendisi yapanı ya da yapanları olanca ayrıntısında, neredeyse hiçbir yanını eksik bırakmaksızın kavramaya, anlamaya, kendisinin kılmaya çalışmaktır; varolanı tüm bilinç-bellek, zaman-mekân bağlantısı içinde, düşünme ve dile yapışık sözün olanaklarına işlerlik kazandırarak günyüzüne çıkarmaktır; ilişkilerinin ayrıntılarını hesaba katarak varolan üzerinde düşünmektir, söylemektir, yazmaktır; “şimdi ve burada” olana tüm bağlantıları içinde anlam katmaktır. Nermi Uygur’un tutturduğu fenomenoloji yolu kendisiyle olan ilgisinde sanki hepimizin ortak yazgısı gibidir: “Nereye gidersem gideyim burdayım, bedenimleyim. Çeşit çeşit oralar’dan önce salt bir burda var.

Yarım yüzyıl geçti, birtürlü kendime yerleşemedim.

Nerdeyse bir hiç olarak doğarsın.

Bir oyana bir buyana yalpalar durursun. Sever, üzer, çeker, çektirirsin. Çalışır, öğrenir didinirsin. Zamanla biri olursun.

Sonra gene...

Günün birinde ölür, nerdeyse bir hiç olursun.

Hepsi bu.”⁵

“Bir hiç olarak doğma”yla, “bir hiç olarak ölme” arasındaki yaşama dünyası, insan dünyası doğayla kültür arasında, kendisiyle kendisi olmayan arasında ezbere ya da bilinçli olarak devinip durur. “Felsefece görme”nin eşliğinde yaşama dünya-

5 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1.Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 110.

sına yöneliş, insanın arada olan varoluşuna yöneliştten başka bir şey değildir.⁶

Nermi Uygur'un bir bakıma “zamansız” ya da “zamanötesi”, “zamanaşırı” yazılarının en çok yoğunlaştığı insanlık “durum”ları ya doğrudan insanın varettileridir ya da insanların en ortak “duruş”larının⁷ sonucu olarak öne çıkardıklarına ilişkin, özgün görüşlerdir. Nermi Uygur insanlık durumlarını, kendisinin varlık, varolan karşısındaki duruşuyla görür; bu durumları özgün bir biçimde kavramlaştırır ve ağırlıklı olarak Türkçede işleyerek türdeşleriyle paylaşır; özgün dilini, başka bir deyişle söylemini oluşturur. Bu çerçevede de en çok yöneldiği durumlar kültür durumları ve duruşlarıdır. “Kültür” kavramıyla/terimiyle ilgili olarak yaptığı soruşturmalarını neredeyse her bir kitabının ana izleği kılarak, hem kendi görme biçimini hem de genellikle bu bağlamda görülenleri sürekli olarak araştırma konusu yapar. Kendi deyimiyile “düşünce kazısı” yapar. “Kazı yapma” işlemi “kazı yapan”ı, kazılanla, elbette ikileşmenin de farkına vararak bütünleştirir. Kazı bir de “düşünce kazısı” ise, tekille tümelin buluşmasından başka bir şey değildir eldeki malzeme ya da kazı malzemesi. Kazılan düşünmenin dile bürünmüş olanı, başka bir deyişle düşünceyse, uğraş, belki de insanlık uğraşları içinde en anlamlı olanı diye nitelendirilebilir. Bir bakıma her özne düşünce kazısı yapar; ancak filozof, düşünür bu işlemi hesap verme çabası içinde gerçekleştirir. Çünkü o Nermi Uygur'un deyişiyile, “(...) hem kendi içinden hem kendisini kuşatan kültür dünyasından bazı değerler çıkarmaya yönelen emekçi”dir.⁸

Kültür Kuramı'na⁹ bu sözlerle başlar Nermi Uygur. Kitabın öteki adı kendisinin de dile getirdiği gibi, “düşünce kazıları”

6 Antropontolojiye, insan-ontolojisine ilişkin kavramlaştırmanın olmazsa olmazı, insanın “arada olan bir varlık olması”yla doğrudan ve yakından ilgilidir.

7 İnsana ilişkin en ortak fenomen olarak “arada olmak” saptamasıyla “durum”, “duruş” kavramları Betül Çotuksöken'in kavramsallaştırdığı antropontolojinin (insan-varlıkbilgisinin) temel kavramlarıdır.

8 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 231

9 Nermi Uygur, *Kültür Kuramı*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1984; İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996.

olmalıydı.¹⁰ Çünkü Nermi Uygur'un yaşamı boyunca yöneldiği, üzerinde düşündüğü, kendi diline, söylemine döktüğü insanlık durumları ve duruşu, "kültür" kavramında/teriminde özetlenir. İnsan; doğa olduğu kadar kültürdür düşünmesiyle, söylemiyle; hatta her şeyiyle. Nermi Uygur tüm akademik çalışmalarını ya doğrudan kültüre yönelik olarak oluşturmuştur ya da kültürle dolayımlanan düşünme-bilme, kısaca dile getirme, söylem oluşturma bağlarını kendi söyleminin sınırları içinde incelemeye özgülemiştir.

Bilimler arasında kendine her geçen gün daha geniş bir yer açan kültür bilimleri, tinsel bilimler, manevi bilimler ya da insan ve toplum bilimleri, Nermi Uygur'un yetişiminin de kendisine açtığı yollardan dolayı, en çok uğradığı alan olmuştur. Daha önce de belirttiğimiz gibi,¹¹ Nermi Uygur doktora tezinde kendi deyimiyle: "Kültür bilimlerinin varlık yönünden düzenlenmesine ilişkin bir mantık çalışması (...)"¹² yapmıştır. Gerçekten de bilim bağlarının yöneldiklerine ve yönelimlerine göre varolanı nasıl konuşturdukları, varolanı "düşünme"nin katkısıyla nasıl düzenledikleri ve bu işleyişin nasıl olduğunu anlamak son derece önemlidir. Bilimler nasıl işlemektedir? Bilimlerin ve tüm bilimlerin bir bakıma temel dayanağı durumundaki insan ve toplum bilimlerinin mantığı nedir? Bu sorular söz konusu alanlarda yer alan her öznenin öncelikli olarak kendisine sorması gereken sorulardan yalnızca birkaçıdır.

Her kitabını öteki kitaplarına bir hesap verme çabası içinde eklemleyen ve her zaman kendine, içe, dışa yönelerek "düşünce kazısı" yapan Nermi Uygur haklı olarak *Dilin Gücü, Dünyagörüşü, İnsan Açısından Edebiyat, Güneşle, Türk Felsefesinin Boyutları, Kuram-Eylem Bağlamı, Dil Yönünden Fizik Felsefesi, Yaşama*

10 Nermi Uygur, kitabın başlığına ilişkin şöyle bir açıklama yapıyor: "Belki de en uygunu bu kitabı: DÜŞÜNCE KAZILARI: FELSEFE AÇISINDAN ÇAĞDAŞ BİR KÜLTÜR KURAMINA DOĞRU adıyla sunmaktır." (Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 229.

11 Betül Çotuksöken, "Önsöz Yerine: Yazarlık Serüveninde 'Fenomenoloji' den 'Çözümleyici Felsefe'ye Nermi Uygur", Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-I*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016, s. 18.

12 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 231

Felsefesi başlıklı kitaplarını anmadan geçemez: “Tüm bu yapıtlar boyunca: insan anlayışı, dünya yorumu, kültür-toplum ilişkileri, sanat, din, eylem, devlet, düşünce, eğitim, politika gibi kültür gerçekliğinin önemli oylumları ile, dil boyutu, bilim kafası, doğa bilimlerinin kültür değeri, kültür taşrası, kültür örgütlenmesi, günlük yaşam ve benzeri türden bir dizi kültür kuramı konusunu, felsefe yönünden elden geldiğince ayık bilince ulaştırmayı denedim.”¹³ Bu satırlar her şeyi özetleyiveriyor. Onun kendi anlatımıyla, kendine yönelik olarak gerçekleştirdiği düşünce kazısı, onun antropontolojik yaklaşımını, her varolanı insan dolayımına yerleştiriş biçimini gözler önüne seriyor. Felsefi yöneliminde tekil-somut olandan yola çıkan, ancak orada kök salmanın yanı sıra, tümele ulaşma, kavramlaştırma, kavramı söze dökme başarısını gösteren Nermi Uygur, “Türk Dilinin Felsefesi”ne de “Kültürarası Düşünceler” örgüsü içinde yönelmeyi önceler. “Dil-Kültür-Eğitim” üçlüsünde kendine yer bulan tüm insan eylem ve ilişkilerini salt tekilciliğe dolanmadan, ben-ben olmayan, ben-başkası, ben-sen bağı, birlikteliği içinde ortaya koyar.

Nermi Uygur’un kültüre ilişkin, kültür dolayımındaki düşünce kazısı özellikle, 1989 yılında yayımlanan *Bunalımdan Yaşama Kültürü*’nde¹⁴ doruk noktasına ulaşacak, insana ilişkin antropontolojik yaklaşımı iyice su yüzüne çıkacaktır. Burada sıralananları insan varoluşunun en ortak fenomeniyle “bunalım”la temellendirmeyi amaçlar. Kitap için kendisinin tasarladığı, oluşturduğu “kapak taslağı,”¹⁵ içinde dolaştığı, varolduğu kavram ağını “bunalım” çerçevesinde, kasnağında bir kez daha ortaya koymuyor mu? “Bunalım” onun gerçekliğe attığı ya da gerçekliğe gerdiği kavram ağının, çadırının,¹⁶ kasnağının, örtüsünün, peçesinin en canalicı kavramıdır; çünkü “bunalım” dediğinde, ona göre, insan dünyası aydınlanıverir.

13 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 232.

14 Nermi Uygur, *Bunalımdan Yaşama Kültürü*, İstanbul: Ara Yayıncılık, 1989; İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.

15 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 424.

16 İnsan varolana yönelen, bir şeye doğrulan bir varlıktır. Latince “germek”, “yönelmek” anlamına gelen “*tendere*” ve “*intendere*”den türeyen “*tent*” (çadır) “gerilim” (*tension*) ve “niyet”-“amaç” (*intention*) sözcüklerini göz önünde bulundurabiliriz. Ayrıntılı bilgi için bkz. Betül Çotuksöken, *Felsefe: Özne-Söylem*, İstanbul: Notos Kitap Yayınevi, 2013, ss. 11-19.

İnsanın olduğu yerde ancak kriz ya da bunalım olur. Çünkü insan yapısı gereği bunalımlı bir öznedir ve bu saptamaya ek olarak bunalımları ya da krizleri fark eden, adımı koyabilen, bunalımı başlatan, bunalıma çözüm yolu arayan bir varlıktır. Felsefe tarihinde öteden beri insan-bunalım birlikteliğine öncelik tanıyan düşünme gelenekleri varolmuştur. Augustinus, Nietzsche, Husserl özellikle bunalımın altını çizen filozoflardır. Nermi Uygur bu geleneklerin de çok iyi farkındadır; ancak bir bakıma toplumsal ya da doğrudan başkalarıyla ilişkilerinde değil de salt kendi varoluşunda, bedeniyle ilişkisinde bizzat deneyimlediği bunalımını, hastalıkla ilgili bunalımını sıçrama tahtası yaparak “bunalım” yaşantısına, “yaşanmış deneyim”ine (*expérience vécue*) yönelir ve bunalımlı olmayı, insan olmanın, insanı ve insan dünyasını anlamanın bir yapıtaşısı durumuna getirir.¹⁷ Salt şimdide kalmayıp ileri ve geri gidişlerle, bellekle, bellekteki yaşantılarla varolan bilinçten dolayı bunalım varlığı olduğumuz açık. Ancak bunalım varlığı oluşumuzun da ardında olan en ortak insan fenomeninin “arada olmak” olduğunu ileri sürebiliriz tam da bu noktada. Nermi Uygur’un işaret etmediği bir yön olmakla birlikte, bunalımın da arkasında yer alan insansal durumun ve onunla bağlantısı içinde insansal duruşun “arada olmak”la birlikte gittiğini bir kez daha belirtebiliriz.

Nermi Uygur’un betimleyici, çözümleyici, fenomenolojik –hatta bizim de antropontolojik olarak nitelendirdiğimiz– bir yönelim içinde altını çizdiği gibi, “durum” ya da “durumlar” karşısındaki “duruşumuz”da bunalım kendini ele veriyor. Bunalım bir bakıma durumda değil, duruşta kendisini gösteriyor. Nesnel dünya belki durumlardan oluşuyor, ama öznel dünyamızdaki duruşlarla durumları bunalım olarak niteliyoruz ya da geçip gidiyoruz. Bu bağlamda Nermi Uygur şöyle diyecektir: “Sarsılmaz inancım şu: Benim özgün dünyam son derece önemli benim için. Kişisel ağırlığımla bu dünyada yaşıyorum. Ayrımız gayrımız yok, birlikteyiz. Ben nerdeysem bu dünya

17 Ayrıntılı bilgi için *Yeni* dergisinde “Krizden Bir Yaşama Kültürü Çıkar mı?” başlığıyla yayımlanan; İsmail Ertürk’ün yönettiği, Oruç Aruoba, Enis Batur, Betül Çotuksöken, Ekrem Işın ve Soli Özel’in katıldığı “Yuvarlak Masa”nın notlarına bakılabilir: *Yeni*, Sayı 1, Güz 2010, ss. 83-118.

da orda, bu dünya yoksa ben de yokum. Benim dizgem, sistemim, yaşama-ağım bu dünya. Gerçek açık: ne kadar insan varsa, böylesi o kadar özgün dünya var. Göçüp gidenlerin dünyası, geçmiş dünyalar; yaşayanlarınkı, geçerliği olan dünyalar. Bu özgün dünyalarla o nesnel diye adlandırılan dünya, karmakarışık iletişimlerle içiçe. Ancak, o nesnel dünyayı, büyük dünya diye baştacı etmek: bizimkileri, minik dünya-parçacıkları diye küçümsemek yanlış. Tam tersine, *birbakıma*, öznel-kişisel-biricik dünyamızın bir parçası o nesnel denen dünya. Nitekim, öznel dünyamızla var, bu öznel dünyayla anlamlı nesnel dünya. Öznel dünyamız yokolduğu an, bir hiç bizim için nesnel dünya. Bizden sonra, başkaları için böyle değil, orası açık. Olsa olsa biz kendimiz yaşarken, kendimizden sonrası için biçtiğimiz değer ve anlam oranında bir varlık o nesnel dünya.”¹⁸

Nermi Uygur’un felsefi yöneliminin en önemli yapıtaşı olan insan-dünya ilişkisini nasıl görüp gösterdiğini bu alıntı en yetkin biçimde dile getiriyor. Tekil-somut-öznel olana, insan ve toplum bilimleri eşliğinde yer veren Nermi Uygur, *Bunalımdan Yaşama Kültürü*’nde bunalımı bunalım yapanın ne ya da neler olduğunu kendisiyle ilişkisinde ve “kendisi”-“kendisi olmayan” ilişkisinde ele alıyor; kendi “durumu” karşısında bir “duruş” geliştiriyor. Burada “hastalık” olarak saptanan durum karşısında geliştirdiği duruştan yola çıkarak, içinden geçtiği bunalımdan yola çıkarak, durumunu bunalım olarak kavramaktan hareket ederek, bir yaşama kültürünün yollarını açıyor. İçinde bulunduğu durumla kendi duruşu arasındadır artık bir özne olarak. Arada olan olarak, durumunu düşünme nesnesi olarak yeniden oluşturacaktır; “şimdi ve burada olan”ı yeniden kavramaya, sürekli olarak “ikileşme”ye çabalayacaktır; durumu karşısında mesafe kazanarak sorgulamayı sürekli kılacaktır. Bir filozof olarak, durumlar karşısındaki duruşunu yoğunluklu bir biçimde yaşadığı kendine özgü duruşuyla karşılayacak, tekil-somutu, düşünme ortamına, soyuta taşımadan edemeyecektir. Varolan karşısındaki felsefi yönelim onda salt soru sormada, bir durumu saptamada; örneğin, burada olduğu gibi, içinden geçilen bunalımı saptamada kalmaz; bunalım

18 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 508.

ona göre bir insanlık durumudur ayrıca ve bunalımdan çıkış yolu gösterilmeli, yanıtı verilmelidir. Bunalım da içinde olmak üzere insanlık durumlarına yönelen filozof, çıkış yollarını da, çözüm yollarını da, yanıtları da gözden irak tutmaz, tutamaz. Felsefi yönelim, varolanı felsefeye konulaştırma burada artık iyiden iyiye bir hesap verme çabasına dönüşür: “Bunalım hem konular/sorunlar hem de onlara bakış yöntemini belirleyen bir üst kavram olup çıkmıştır ve bu kavramın ışığında bütün yazma deneyleri, sorulaştırma/sorunlaştırma varolan yöntemleri, bakış açılarını onarma zaman zaman da yeni yeni yöntemler, bakış açıları geliştirme ve bunları denemede dile getirme yeniden anlamlandırılmalıdır.”¹⁹ Bunalım nerede, nerelerde yoğunlaşır?

“Yaşama yönelişi
Başkalarıyla iletişim
Dil çilesi
Güvenli bilgi arayışı
Kültür sarsıntısı
Ölümlerle karşılaşma.”²⁰

“Düşünme”, “bilme ve “yaşama” arasında olduğunun farkına varan insan ancak bunalımı da fark edebilecek; bir yandan, bunalımlı olmak, bunalımı duyumsamak, onu çözümlenmek, bunalıma düşünme, bilme ve yaşama yoluyla çözüm getirmek, insanlar arasındaki en ortak paydayı oluştururken; öte yandan “arada olma”nın bütün bu edimlerde belirleyici olduğunu keşfetmek, insan-bunalım ilişkisini daha iyi anlamayı sağlayacaktır. İnsan bir bunalım varlığıdır; ancak neden bu böyledir sorusunun yanıtı, antropolojinin, insan-ontolojisinin ya da insan-varlıkbilgisinin yaklaşımında kendini ele vermektedir. İnsan arada olduğu için bunalımlıdır; insan varolan, yaşayan, düşünen, bilen, eyleyen, dile getiren, söyleyen, yazan, iletişim ilişkileri içinde olan, bu edimlerin arasında varlığını sürdüren bir özne olduğu için bunalımlıdır; ancak yine böyle olduğu için her türüyle kültürün yaratıcısıdır. “Nerede insan ve toplum varsa orada bunalım da var. ‘bunalım’ ile birlikte kültür doğu-

19 Betül Çotuksöken, *Nermi Uygur’un Felsefe Dünyasından Kesitler*, İstanbul: Kocabalçı Yayınevi, 1995, s. 106.

20 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 733.

yor, kültür artık: ‘bunalım kültürü’. İnsan olmanın, değerler yaratmanın onsuz olunmaz koşulu bunalım. Bunalım güçlü kılıyor, bireyi (bireyleri, toplumları) yaşatıyor; onu var ediyor; onu sorumlu kılıyor; onu o yapıyor; özgür kılıyor; ardından gelen: yine bunalım.”²¹

Farklı görünümelerde ortaya çıkan kültürün özellikle günümüzdeki yüzü teknik ve teknoloji olarak hepimize geliyor, hepimize dokunuyor. Hepimiz her türlü ilişki ağımızda tekniğin içindeyiz, teknikle birlikteyiz. Nermi Uygur’un yaklaşık bundan otuz yıl kadar önce kaleme aldığı, daha doğrusu “teknik” kavramı bağlamında öteden beri sergilediği yönelmelerini derleyip topladığı kitabı olan *Çağdaş Ortamda Teknik*²² insan-teknik ilişkisine odaklanıyor.

Kitabın 2002²³ yılında yapılan ikinci basımına “Yıllar Sonra Bir Deyiş” başlıklı bir yazıyla yöneliyor ve okuruna şöyle sesleniyor: “Yapay uydularla bağlantılı çeşit çeşit donanım ve kuşatımda bilgisayar izlenceli, lazer kolaylıklı, gen mühendisliği işlemleri, organ aktarımlı, görsellik ağırlıklı, uzay gezintili, evren-boyutlu bir iç-dış yaşam bizimki: sesle, renk renk görüntüyle uluslararası iletişimi anlık yakınlıkla sağlayan; fakslarla, cep telefonlarıyla, uzaktan kumandalı gizli gözler kulaklarla çocuk odalarından dağbaşılarına dek heryanı teknik kafayla örgütlenen bir dünya bizimki. Bakışlarımızı zamanda ne denli ilerlere yöneltirsek yöneltelim, şöyle ya da böyle, süreceğe benziyor bu gelişim.”²⁴ Nermi Uygur, teknikteki “görme”ye, gözlemlenme”ye, “görüntü”ye kısaca insana dikkati çekiyor. Ayrıca, kendi söyleminde her zaman işbaşında olan hesaplaşma çabasının önemine bir kez daha değiniyor: “Dileğim şu: keşke kitabı her okuyan, kendi kişisel-toplumsal teknik ortamının ışınlarını, kendi yaşama-oylumuyla orantılı olarak, *kendince* bir önsöz, ya da artsöz eşliğinde yöneltse bu kitaba! Öyle ya kendi tarihsel konumundan ötürü herkesin teknik-ortamı kendine

21 Betül Çotuksöken, *Felsefeyi Anlamak, Felsefe ile Anlamak*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2001, s. 295.

22 Nermi Uygur, *Çağdaş Ortamda Teknik*, İstanbul: Ara Yayıncılık, 1989.

23 Nermi Uygur, *Çağdaş Ortamda Teknik*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

24 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 833.

özgü bir ortam. Nice yapıcı bilinmezleri insana açarken, insanı nice yıkıcı bilinmezlerle burun buruna getiren teknik, saymakla tükenmeyen uğraşlarla, ürünler, özelemlerle, işlemlerle, hiç kuşkusuz, çağdaş ortamın en etkin yoğurucusudur. İşte böylesi yoğurmalar sürecinde türlü türlü rahatlıklarla, bunalımlarla, dinginliklerle, karamsarlıklarla dön-dolaş, herkes *kendi* teknik ortamında, kendince özgür, kendince bağımlı bir teknik-birlik-telik içinde soluk alıp vermekte, – ilk gününden son gününe dek. Ayrıcalıksız *her insan*-yaşamı için yürürlükte bu.”²⁵

Dünyayla olan bağımızı, hatta kendimizle, türdeşimizle olan bağımızı teknikle kuruyoruz, teknikle beraberiz; ancak kıyısı bucağıyla tekniğe yönelmeli ve onu anlamaya çalışmalıyız. Nermi Uygur’un benzetmeli bir dil kullanarak, denemenin dilini söylemi olarak yeniden üreterek gözler önüne serdiği teknik gerçeği hepimizi düşünmeye çağırıyor: “İki yanı keskin, evrence iri bir bıçak teknik: Herşeyi öyle kesip biçiyor ki, kesen eli de kesip biçiyor, aklını başına almazsa insan türünü de. Öyle bir gidiş ki, gel de aklını başına al. Bu güzel, şu çirkin diye diye, teknikle sarmaş-dolaş yıllar.”²⁶ Ancak içinden geçtiği fenomenolojik yol, ona tekniğin her yönünü, insan yaşamı için ifade ettiği anlamı olabildiğince ayrıntılı bir biçimde gösterecek, teknik gerçeği karşısındaki tutumu, bu gerçeği hiçbir şekilde romantik bir karşılama biçiminde olmayacaktır. Fenomenolojik tutum eşliğinde ortaya çıkan antropontolojik, insan-ontolojisine ilişkin yönelim ya da insan-varlıkbilgisel yaklaşım, teknik nesnelere arasında varlığını sürdüren insanın teknikle karşılaşmasının taşıyıcı tabanını gözler önüne serecektir. Ona göre “Her teknik nesnenin anlamı, *insan*’ı işe karıştırmayı gerektirir. Çoğu kez, o nesne insan yapısı nesnedir. İnsan yapıp ortaya koymuştur. *Yapı* bir varlıktır teknik nesne. Tümüyle doğal birşey olan, hiçbir insan katkısı göstermeyen teknik nesnelere bile, insanın doğada hazır bulup kullandığı, kendi yapmışçasına kullandığı için; hazır bulmayınca kendi yapabileceği için teknik nesne gözüyle bakılır. (...) Böylece, *teknik* nitelemesinin de belirttiği üzere,

25 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 834.

26 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 846.

teknik nesnelere, ortaya çıkışı ve ortada görünmesi bakımından, daha açık söyleyelim, varolma nedeni ve varlığını sürdürmesi bakımından, insana bağlı, insanı hesaba katmayı gerektiren nesnelere.”²⁷ Teknik gerçeğin antropolojik anlamı işte tam da buradadır. İnsan; teknikle ve teknolojiyle kendi olanaklarını, kendisi olmayanın olanaklarını açığa çıkarmak üzere işe koşar.

Tekniğin insanın “görme”, “gözleme”, “bilme”, “yapabilme”, “yapma”, “deneme”, “becerisini gösterme”, “uygulamaya sokma” gibi edimlerle somutluk kazanan varlığının başkalarına da açılabilmesinin temelinde üzerinde uzlaşılabilir bilim bağlamıyla olan ilişkisini de –günümüzde– gözden kaçırmamak gerekir. Tekniğin özellikle teknoloji olarak kendisini konumlandırışında bilimsel bilgi olmazsa olmaz olarak kendini gösterir. Bu noktada Nermi Uygur’un dile getirdiklerine bir kez daha kulak verelim: “Bilim-teknik ilişkisinde en yerinde yargı: bilim ile tekniği *birbirinden ayırmamak*. Bu, birkaç yüzyıldan beri gerçekten böyle. Özellikle günümüzün tekniğinde, bugün ‘teknoloji’ diye nitelenen teknikle, neyin bilim neyin teknik olduğunu birbirinden ayrı tasarlamak söz konusu değil. Nesnel bir olmazlık bu. Bu olmazı olur kılmaya yeltenmek, hem bilimin hem tekniğin gerçekteki varlık ve işleyişine uymayan; ikisinin de gerçekteki durumunu iyiden iyiye çarpıtan bir tutum.”²⁸ Nesnelleşmiş ya da öznelarası bir durum kazanmış olan bilimsel bilgiye dayalı teknikler bütünü, bilimsel bilgide somutlanan *logos*’la çerçevesinde, Heidegger’in deyimiyle *ge-stell*²⁹ kazandığında teknoloji olacaktır artık.

Fenomenoloji aracılığıyla varolanı anlamaya çabalayan Nermi Uygur’un dünyanın kültür bölgelerine yönelişi, kendini en çok Avrupa’yla olan ilişkilerinde belli eder. Her varolanı tüm kıyı-bucağıyla anlamayı amaçlayan bu felsefi duruşun bu kez yöneldiği varolan Avrupa’dır; Avrupa’yı “içi-dışıyla” anla-

27 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 860.

28 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 867.

29 Ayrıntılı bilgi için bkz. Martin Heidegger, *Tekniğe İlişkin Soruşturma*, Türkçesi: Doğan Özlem, 2. basım, İstanbul: Paradigma Yayınları, 1998, ss. 62-63.

mayı ister. Katkılandığı, katkı verdiği Avrupa kültür dünyası onun her zaman ilgi odağı olmuştur. Felsefi kaygısını bu kez Avrupa’da, onu anlama çabasında somutlaştıran Nermin Uygur, yaşamı boyunca temel ilgi alanının “Batı” olduğunun hep farkında olmuştur. İlk basımı 1992’de yapılan *İçer Dışıyla Batı’nın Kültür Dünyası*³⁰ Batı’yı Batı yapanın ne ya da neler olduğunun peşine düşer. “Düşünme etkinliğimin önemli, hem de çok önemli bir kaygısı *Batı*. Görüş, eyleyış, düşünüş yönünden, neler yapıp ediyorum diye, nerde açık-seçik bir bilinçle durasam, orda, işimin, dolaylı dolaysız *Batı*’da düğümlendiğini saptıyorum.”³¹ Sık sık yinelediğimiz gibi, nesnesini, imleneni en ince ayrıntılarına değin mercek altına alan bu düşünme tutumu, aynı zamanda felsefi düşünüşün en ayırt edici özelliğı olarak kendisini gösteriyor. Sıradan kestirip atmaların, sıradan ketleyici genellemelerin her zaman karşısına çıkan Nermin Uygur, işlevsel kıldığı yaşantılarının eşliğinde, felsefi yönelimiyle Batı’yı mercek altına aldığında karşısına “birey, “akıl” ve “bu-dünya” kavramları çıkacaktır. Yaşantılar onun için son derece önemlidir; çünkü ona göre, “Fiziksel gerçekliğe ilişkin yönelişlerde algı neyse, kültür gerçekliklerini kavramada yaşantı o. Batı bir kültür gerçekliğine göre, ‘Batı’ya yönelen herkes gibi ben de, yaşantılarımın içinde kımıldanmaktayım.”³²

Antropontolojik tutum gereğı aynı zamanda nominalist ya da adcı ontolojiden, varlıkbilgisinden yana olan ve her türlü özcülüğü reddettiğini ileri süreceğimiz Nermin Uygur, özcülük karşıtı tutumunu şu anlatımlarla gözler önüne serer: “Bir toplumun içine düşebileceğı en korkunç kültür yanlışlarından biri, kendi değerlerine, beceri ve erdemlerine, başarı ve yüceliklerine, nedense, yüzkarası, utanç kaynağı, ayakbağı gözleriyle bakması ise; öbürü bu değerlere aşılmaz, eşsiz benzersiz, biricik üstünlükler, yetkinlikler gözleriyle bakmaktır. Her iki kültür yanlışısı, birbirleriyle ne denli çelişik bir görünüme bürünse de, ortak bir

30 Nermin Uygur, *İçer Dışıyla Batı’nın Kültür Dünyası. Bir Deneme. Bir Tutam Deyiş*, İstanbul: Ara Yayıncılık, 1992; İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998.

31 Nermin Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 977.

32 Nermin Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 983.

sonuca sürükler: Yanılgı, toplumu, başka kültürlerden verim sağlamaktan alıkoyup yavan ve kısır bir içekapanışta yalnızlaştırıp kurutur.”³³ Bir insan gerçeği olan çokkültürlülükten yana olan ve çokkültürlülüğün nasıl alımlanması gerektiğini *Kültür Kuramı*’nda³⁴ ayrıntılı olarak ele alan Nermi Uygur, kültür karşıısındaki bağnazca tutumların insan dünyasını ne denli kısırılaştırdığını, darlaştırdığını sürekli olarak dile getirir.³⁵

Simone Weil “Okuma Kavramı Üzerine Bir Deneme” başlıklı yazısında şöyle der: “İşte günlük yaşamımızın her anında görüşlerde okuduğumuz anlamlar, böylece, sanki dışarıdan gelircesine bizi ele geçirir. Bu yüzden, dış dünyanın gerçekliği konusunda sonu gelmez tartışmalara girebiliriz. Çünkü dünyaya dediğimiz, okuduğumuz anlamlardır gerçek değildir. Ama sanki dıştan gelircesine bizi ele geçirir bu yüzden gerçektir.”³⁶ Nermi Uygur da dünyayı okur, görüşleri okur, ama en çok da metinleri okur; onun yaşama dünyasının en etkin edimlerini okuma-yazma birlikteliği oluşturur. *Tadı Damağında: Bir Okur-Yazarın Kitap Okuma Serüvenleri*³⁷ Nermi Uygur’un kendi deyimiyile “özbükülüm”ünün³⁸ en ilginç ürünlerinden biridir. Kitabı, kitapla anlatmayı kendine ödev edinen yapıtta yaşantısallık olanca gücüyle kendini duyumsatır. Bir okur-yazar olarak “kendi beni”ne yönelen yazar, “başka”ya da okur-yazarlık aracılığıyla uzanır. Kitaplardaki anlamlar onu ele geçirir; şu satırlar kitabın özeti gibidir: “Geniş anlamıyla kitaplar: insanı, toplumu, doğa ve kültürü yansıtır yorumlamakta. Çok yerde buna ‘felsefe’ dendiğine göre. *Kitap felsefesi*, felsefe üzerine bü-

33 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 1095.

34 Özellikle bkz. Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, ss. 231-254.

35 Rémi Brague *Avrupa: Roma Yolu* (Çeviren: Betül Çotuksöken, İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 1995) başlıklı kitabında benzer tehlikeye dikkati çeker.

36 Simone Weil, “Okuma Kavramı Üzerine Bir Deneme”, Çeviren: Suğra Öncü, *Felsefe Tartışmaları 11. Kitap*, İstanbul: Kent Basımevi, 1992, s. 149.

37 Nermi Uygur, *Tadı Damağında: Bir Okur-Yazarın Kitap Okuma Serüvenleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.

38 Bkz. Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 2. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 2581.

külen bir felsefe. İşte bu kitap da, sözcüğün bu hiç de böbürsüz anlamında, kendince bir kitap felsefesi. Felsefeymiş, değilmiş, adların önemi yok ama. Önemli olan: çepeçevre *kitap gerçekliğini*, bu gerçekliğe uygun düşen tüm yapıtları, bağlamları, değerleri ve yönelimleriyle, içten yaşayıp düşünmek; bu eylemi, dileyenlerle, seve seve paylaşmak.”³⁹

Okumanın, yazmanın tadına, lezzetine varanların, varmak isteyenlerin elinden bırakamayacağı bir kitap kısa adıyla *Tadı Damağımda*. Çünkü “Nermi Uygur yazar-okyanus olarak biz okurlarına, kendi deyimiyle okyanuslara, onlarca ırmak ya da dere; okur okyanus olarak da binlerce ırmak, dere bıraktı. Ona göre bu dereler onun deyimiyle bizler için aynı zamanda ‘çağrıdır’, ‘penceredir’, ‘insandır’, ‘aynadır’, ‘arkadaştır’, ‘besindir’, ‘gömüdür’, ‘sağlık yoludur’, ‘ağaçtır’, ‘denizdir’, ‘evrendir’. Dünyaya kitapla, okuma-yazma edimiyle ulaşan Nermi Uygur yazdığı, okuduğu, varolduğu kitaplarıyla, bizi de var kılıyor.”⁴⁰

İnsan-dünya-bilgi ilişkileri tek bir kavram, sözcük ya da terim altında toplanabilir mi? Varolanı, tüm insanlık durum ve duruşlarını kavramların çokluğuna taşımadan, yaşantısal olanı tümüyle öne çıkarmak, her şeyin itici gücünü tek bir insansal bağlama yerleştirmek isteyen Nermi Uygur, bu kez ben-ben olmayan, ben-başkası ilişkisinin tüm ayrıntılarını “sevgi”de toparlamaya çalışıyor. *Başka-Sevgisi*’nde⁴¹ bir bakıma adına tam da yakışır biçimde kendisi olan “felsefi” (*philo-sophia*) yönelimiyle, herkesi, her şeyi neredeyse *logos* haline getirdiği “sevgi”de buluşturuyor. Öyle bir ağıdır ki artık “sevgi” ağı, “başka”yla olan bütünleşmeyi göstermek için aradaki boşluğa bile yer yoktur; kitabın adını yazarken bile araya bağı kurmak üzere küçük bir köprü, bağ kurulmuş gibidir; neredeyse onlar ayrı yazılamayacak kadar birliktedirler, ayrılamazlar.

39 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 1. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 1131.

40 Betül Çotuksöken, “Sunuş”, *Yaza-Yaşaya. Nermi Uygur’un Anısına*, Hazırlayanlar: Prof. Dr. Betül Çotuksöken-Yusuf Çotuksöken-Kaan Özkan, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 5. Kitaba yönelik betimlemeler için bkz. Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, ss. 1133-1150.

41 Nermi Uygur, *Başka-Sevgisi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996.

Düşünme, konuşma, yazma ediminde alışlagelmiş kalıpların dışına taşmayı deneyen, özellikle *Güneşle*'den beri her aşamada keskinleşen denemeci yönelimiyle, yaşantıları her zamankinden daha çok öne çıkarmaya çalışır Nermi Uygur. Yaşantılar onun için hep bir sıçrama tahtası olmuştur; “şimdi ve burada” olan hep yaşantısaldır. *Başka-Sevgisi* bu bakımdan sanki bir kırılma noktası gibidir Nermi Uygur'un okur-yazarlık serüveninde. Nasıl ki yaşama dünyası karşısındaki duruşta “okurluk”-“yazarlık” ayırlamaz bir bütünsel, “başka”-“sevgisi” de ayırlamaz bir bütünlüktür. Nermi Uygur, *Başka-Sevgisi*'nde ve sonraki okur-yazarlık yaklaşımında tümüyle yaşantıları öne çıkararak, kavramı neredeyse aşmaya çalışan daha doğrudan, daha sezgisel bir yol tutturuyor; elbette “başka”ya ulaşmak için söze gereksinimi var; ancak bu söz yaşantılara doğrudan tanıklık eden bir söz. Buradaki söz öylesine dirileşiyor ki, sanki arasında hiçbir boşluk kalmamacasına yaşamayla bütünlüyor. O zaman da bir bakıma, bilimin, sanatın, hatta kimilerince yapıldığı gibi, felsefenin tekanlı kalıplarına elveda demek gerekiyor; çünkü yaşama dünyası bunlardan sürekli olarak taşıyor; sezgisel olan, duyuşsal olan tüm canlılığı ve kıvraklığıyla, ele avuca sığmazlığıyla öne geçiyor. İşte tam da burada bulunan ne? SEVGİ.

Neredeyse bilimi, sanatı, felsefeyi aşmaya yönelen, her birinin içerdiği kısıtları fark eden ve her türlü kavramsal ve benzeri sınırları aşmayı deneyen, deneyimleyen, karşılaştığı, karşıladığı durumları, varolanları salt kendi öznel dünyasındaki yaşanmışlıkların, yaşananların, yaşantıların birlikteliğinde içselleştirmeye çalışan “okur-yazar Nermi Uygur” her varolanı, her şeyi, her kültür ögesini, her insansal durumu ve duruşu bu kez “sevgi”de toparlamaya çalışıyor. Sanki şöyle bir yol çiziyor kendine: Kendisi ve kendisi olmayanla, kendisi ve başka'yla, başkasıyla olan ilişkinin o kadar çok yönü, ayrıntısı var ki, bu ilişki öylesine dallı-budaklı bir ilişki ki, alışlagelmiş kalıpların, kavramların, çerçevelerin, kasnakların, kapların sınırlarının içine sığmıyor, hep aşan, taşan, dışarıda kalan bir şeyler var. Sınırlar, kavramlar tek kişinin ister düşünmesinde, ister dilinde, isterse de bir bakıma öznelerin yarattığı olan her türlü bilgide, sanatsal üretimde kendine yer bulsun, her bir öznenin öznel dünyasındaki

sınırsız-sonsuz olanı tam olarak yakalaması olanaksızdır. Nermi Uygur'un kendisi-kendisi olmayan, ben-başka ilişkisinde belki de en büyük keşfi, ne olursa olsun yine de kendince kavramlaştırıldığı “sevgi” belirlemesinde kendine yer buluyor.⁴²

Yönelineni, içe doğru ya da dışa doğru uzanımlarla alımlanan yaşanana, yaşantılarını söyleme dökmeninin, başkasının ilgisine açmanın itici gücünü “sevgi” oluşturuyor burada. Artık dar kavramsal sınırlar yetmeyecektir okura-yazara bundan böyle. Sevgi insansal yönelimin öteki adı olacaktır onun için; yaşamın kaynağı, yaşamın ana doğrultusu “sevgi”de özetleniverecektir. Sevgi bağlamında öyle bir kuşatıcılık söz konusudur ki artık burada, varolanla buluşmada sevgi-sevgi olmayan tek ölçü olacaktır: “Tasarlanabilecek her şeyle, ama var ama yok, herşeyle sevgi bağlantıları kurabilir insan.”⁴³ “Ben”, “ben-olmayan”, “ben-başka ben” ilişkisini öteden beri felsefi söyleminin ana yörüngesi olarak benimseyen Nermi Uygur, “ben”in “başka”yla, başkası”yla varolduğunun farkında. Çünkü ona göre “(...) ben, yabancı’yı, dışı, başka’yı benimseye benimseye ben olmakta. (...) Ardi arası kesilmeyen bir edinme, büyüme, başka’yla ‘dolma’ ürünüdür ben. İletişim iletişikle, aslında kendisinden- olmayan bir *biz’lenmedir* gerçekleşen.”⁴⁴ “Ben-ben olmayan” ilişkisini “sevgi” olarak belirlenen temel insansal yönelimde bulan Nermi Uygur, bu aşamaya gelişinin ardında neredeyse yaşamboyu süren bir öğrenim, öğrenme, eğitim etkinliğinin olduğunu farkındadır; onu eğitenler dil-kültür-tarih bağlamlarıyla, buralardaki oyalanışlarıyla ulaştığı, kendisinin kıldığı “sevgi yiğitleri”dir. Bunlar kimler mi? “Hesiodos, Homeros, Herodotos, Empedokles, İskender, Sappho, Lucretius, Vergilius, Yunus Emre, Mevlânâ, Fuzuli, Hafız, Ronsard,

42 Kavramların varolanı dondurduğu, bu nedenle de kavrama uzak durulması gerektiği tartışması belki de Nietzsche’den beri en yoğun tartışma bağlamı olarak felsefe tarihindeki yerini alıyor. Bu tartışmaya, felsefenin nasıl bir dille yapılması gerektiği tartışmalarını da ekleyebiliriz. Tekanlamlılık, çokanlamlılık tartışmaları da her zaman felsefenin gündemindedir. Kendi söylemini kuran her filozof, bu tartışmalarda yer almıştır.

43 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 2. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, ss. 1659-1660.

44 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 2. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 1678.

Shakespeare, Cervantes, Spinoza, Rousseau, Marx, Schopenhauer, Rimbaud, Bergson, Reich, Atatürk... Sevgide yol göstericilerimin sevgili sevgi yiğitlerimin hepsini birbir saymıyorum. Saymam zaten. Gerek de yok.

Anmadıklarına önem vermediğim sanılmasın. Öyle can-yoldaşlarım var ki aralarında. Sözelimi: Catullus, Ovidius, Abelardus,⁴⁵ Raimondus Lullus, Pascal, Gandhi, Breton, Valéry, Gide, Mayakovski, Jankélevitch, Chomsky... Daha da başkalarına gelince, onların hiçbirinden haberim yok diyemem. Ona ne kuşku: adını sanını bilmediğim tümen tümen sevgi yiğidi olduğu inancındayım. Kendi payıma çok yakınmaya hakkım yok belki, gene de ne denli uzun olursa olsun, kısa yaşam; ne denli açık olursa olsun, çerçeveli her özel yaşam.”⁴⁶

Sevgi yönelimi ona dünyaları açar; “başka-sevgisi” bir tür insansal duruş; ama öte yandan “ben-bağnazlığı” da başka bir insansal duruş; insan dünyasında bu da var, bu da gerçek. Kendini kurmanın, genişletmenin, dünyayı açmanın ve dünyaya açılmanın yolu “başka-sevgisi”nden geçerken, kendini darlaştırmanın, dünyaya kapanmanın yolu da “ben-bağnazlığı”ndan, sevginin karşıtı nefretten, tiksintiden geçecektir artık. “Gerçekliği, önemi, yapısı ne olursa olsun, kendinden saymadığı kişilerden, daha da başka varlıklardan, nesnelere tiksindiği içindir ki, ergeç ben-bağnazı olur insan. Aynı şeyi öbür yüzüyle söyle dile getirebiliriz: ben-bağnazı olduğu içindir ki, kendinden saymadığı kişilerden, nesnelere, daha da başka varlıklardan ergeç tiksindir ben-bağnazı. Tiksinmenin, az çok da olsa, bulaştığı sevgi biter; kolay kolay azla kalmaz zaten tikslenme.

45 “(...) Ortaçağa özgü kültürün, özellikle de Batı Ortaçağının en ilginç kişilerinden biri Petrus Abelardus'tur. Bireyci ama toplumcu, dine bağlı ama insançı, geleneğin kutsal yazılarına saygılı ama insanı bağımsız kılan eleştirilere açık, coşkulu duygusal ama keskin akılcılıkla bezenmiş bir filozof kişiliği var Abelardus'un. Sevgi ve kavgayla örülmüş trajik yaşamı, diyalektik düşünme tutumu, insan ve ahlaka ilişkin görüşlerindeki bazı önemli çizgilerle bir bakıma (kuşkusuz bir bakıma) çağdaşımız gözüyle bakabiliriz ona.” Nermi Uygur, “Önsöz”, Betül Çotuksöken, *Petrus Abelardus'un Ahlak Anlayışı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1988, s. 5.

46 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 2. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 1718.

Bu bağlamda belirtilmesi gereken nokta şu: Tiksinmenin başgösterdiği yerde hızlı bir sevgi yitimi ağır basar. Aynı sonuç ters durumda da geçerlidir. Kısaca: tiksilmek, tümünden sevmektir; tümünden sevmemekse, tiksilmektir.”⁴⁷

“İnsan açısı”nı ana kalkış noktası olarak benimsediği içindir ki antropontolojik yönelimli olduğunu ileri sürdüğümüz Nermi Uygur, *Bunalımdan Yaşama Kültürü*’nde insanın bunalımlı bir varlık olduğu savının yandaşı olurken, bu kez, *Başka-Sevgisi*’nde insanın ana yöneliminin, varlık karşısındaki duruşunun sevgi olduğunu savlar. Bu iki insan duruşunun daha derinlerde, daha ortak bir duruşta temellendirilmesi gerekir; bu ortak duruş “arada olma” olarak değerlendirilebilir. İnsanın arada oluşunun en somut görünümü doğa-kültür bağlamında kendine yer bulur. İnsan doğayla kültür arasındadır. Nermi Uygur’un ayrıca yaşantısal olanlara dayalı olarak görünür kıldığı gibi, insan çoğun, başka-sevgisiyle, ben-bağnazlığı arasındadır diyebiliriz. Ağırlıkların birinden ötekine kaymasında ya da geçmesinde eğitimin ne denli etkin bir rol oynadığı da açıktır. “Sevgi eğitimi” burada söz konusudur artık; ancak “İnsanları başka-sevgisine yöneltmek için akıl ister, – kimseyi zorlamayan bir akıl.”⁴⁸ Yine ona göre: “Önünde sonunda başka-sevgisine yönelmeyen eğitim: biryerden sonra kof bir tınlamadır.”⁴⁹

Kendi deyimiyle “tek-görüşlü rahatlıklara” hiçbir zaman yakın durmamayı ilke edinmiş olan Nermi Uygur, varlık karşısındaki kendine özgü duruşunu, neredeyse tüm yapıtlarını bize bir kez daha anımsatırcasına şöyle betimler: “Kendimi bildim bileli ısınmadım tek-görüşlü rahatlıklara. Birdeyime, düşünme ve yaşama yoksulluğudur bu tür rahatlıklar. Bazı kolaylıkları olsa da, dünya’nın engin içerikli kapsamını, kolayından almanın çarpık sonucudur hepsi. Anlar-anlamaz birçok kişide ‘metafizik’ diye saygı gören rahatlıkların ötesinde benim yerim. Ancak

47 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 2. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 1870.

48 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 2. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 1897.

49 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 2. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 1898.

bölük-pörçüklük tarlalarında ‘rahat’ denebilecek soluk alıp veriyorum. Başka-sevgisiyle, benim için, başka birçok şey. Herşey değil belki; olsun. Şu soyut soyut ‘herşey’ de ne ki. Az değil somut somut ‘birçok şey’. Hele somut somut başka-sevgisiyle bir yaşayalım, birçok şey yaşayacağız.”⁵⁰

Salkımlar’da⁵¹ bir “Sinoplugil” olarak dünyaya uzanan Nermi Uygur, insanın varolan karşısındaki duruşunu çokanlamlılığı gözeterek, tüm ayrıntılarıyla ortaya koymayı, açık kılmayı dener; her şey onun düşünsel, söylemsel dokunuşuyla biricikleşir. Okur-yazarlığına, yaşantılarına herkesi ortak eden Nermi Uygur’un sunduklarıyla dünyaya artık bir başka gözle bakmaya başlayan okur, kimi zaman bir ağaçla, kimi zaman bir meyveyle, kimi zaman, zamanaşırı kimliklerle, bir doğa parçasıyla buluşur. Nermi Uygur’un son kitaplarında denemeci kimliği iyice öne çıkar; karşılaştıkları arasında sürekli olarak karşılaştırmalar yapar. Yine insan bağlamında biricikliklerden taşan ortak fenomenlere yönelir; çünkü düşünce kazılarında, derinlerde onu en çok uğraştıran, has bir felsefi tutum olarak, bir şeyi kendisi yapanın ya da yapanların peşine düşmektir. Bu “Sinoplugil” için de böyledir elbette; “Bir ‘Sinoplugil’i kendisi yapan nedir? Kuşkusuz burada ilk örnek, arketip etkileyici olacaktır; çıkış kaynağının özellikleri, özgül ayrımları belirleyici olacak ve bu özgül ayrımlar giderek taşınır, paylaşılr olacaktır. Yeni bir yakınlık, akrabalık türü doğacaktır: düşünce akrabalığı, kültür akrabalığı, yakınlığı. ‘Ben kimlerdenim?’ sorusunu soran herkes, bu tür bir düşünme kazısı yapan herkes kendisini daha iyi konumlandırmış olacaktır. Her türlü gerçeklik durumuyla sürekli bir biçimde hesaplaşma içinde olan filozof, kendi gerçekliğini, öznel dünyasını da sık sık gözden geçiren, ‘kim olduğu’ sorusunu sık sık dile getiren kişidir. Çünkü filozof, kendisine yönelik bilinciyle her türlü gerçeklik durumuna bakar.”⁵²

50 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 2. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 1931. *Felsefenin Çağrısı*’nın, *Kuram-Eylem Bağlamı*’nın, *Yaşama Felsefesi*’nin izlekleri de dupduru karşımızda yine.

51 Nermi Uygur, *Salkımlar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998.

52 Betül Çotuksöken, “Sinoplugiller ve Nermi Uygur”, *Felsefe: Özne-Söylem*, İstanbul: Notos Kitap Yayınevi, 2013, s. 99.

Sinoplugil kimdir, ne yapar? “Bir Sinoplugil olarak Diogenes’i işte o yapan ya da kendisi yapan nedir?” Nermi Uygur iki başlık altında topluyor bunu: ‘Bağımsız karşı’, ‘Etkileme ustası’. ‘Bağımsız karşı’da kendisine yönelen filozof, etkileme ustası olarak başkalarına yönelir.”⁵³ Sinoplugil olmanın ortak paydalarını Nermi Uygur şu belirlemelerde gözler önüne serer: Bireye, doğaya, bu dünyaya, bağımsızlığa, özgürlüğe önem verme; bağımlılığı, özellikle maddesel olana bağımlılığı reddetme, dil kullanımına özen gösterme, kuram-eylem birlikteliğini yaşama dünyasında ilke edinme, hümanist bir tutumu benimseme, yapıcı eleştiriden yana olma, yalnız kalabilme erdemini gösterme, *aporia*’lara dolanma, özgül nitelikli olma.⁵⁴ Benzer ilkeleri edinerek “Sinoplugil” olarak dünyaya, dünyanın gidişine yönelen, uzanann Nermi Uygur’un dünyayı, kentleri, kültürleri, insanları, farklı zaman dilimlerini betimleyişi, yazarları okuma serüveninin incelikleri *Salkımlar*’da hepimizi sarıp sarmalar.

Yaşamı boyunca anlayışını, kavrayışını keskinleştirmenin gerekli ve yeterli koşullarının peşine düşen Nermi Uygur, dilini söylem olarak yeniden kurarken, denemede billurlaşan felsefi yönelimini kendisinden pay aldığı dile, özellikle Türkçeye gösterdiği özenle taçlandırır. Söz konusu çabasında bu kez doğrudan kendisi vardır: *Dipten Gelen*,⁵⁵ kendisinden, içinden gelendir; öncelikli olarak felsefenin en eskil buyruğunu, “Kendini bil!” buyruğunu kendine yöneltmiş gibidir:

“Ne diye kendimle böylesi uğraşıyorum?

Ne bu böyle dipten gelen?

Ne ki ben, -bir masal mı?

Ne denir bana, aptal mı, akıllı mı?

Neyim?”⁵⁶

53 Betül Çotuksöken, “Sinoplugiller ve Nermi Uygur”, *Felsefe: Özne-Söylem*, İstanbul: Notos Kitap Yayınevi, 2013, s. 102.

54 Betül Çotuksöken, “Sinoplugiller ve Nermi Uygur”, *Felsefe: Özne-Söylem*, İstanbul: Notos Kitap Yayınevi, 2013, ss. 107-110. Ayrıca bkz. Betül Çotuksöken, “Sinoplu Diogenes ve Nermi Uygur”, *Anadolu’da Felsefeye Yolculuk II. Sinoplu Filozof Diogenes*, Yayın Hazırlayanlar: Harun Tepe-Betül Çotuksöken, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2015, ss. 109-117.

55 Nermi Uygur, *Dipten Gelen*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.

56 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 2. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 2262.

Ben kimim, ben neyim sorusu ona göre dipten gelen bir sorudur; bu, ben bilincidir aynı zamanda. İnsanlığın tüm durumlarını-duruşlarını bu soruların yanıtlarında yakalamak olanaklı görünüyor. Öncelikli olarak soruları sormak gerekiyor:

“Evrenin bugüne dek oluşumunda
süregiden doğal depremleri
önlemek ne denli olası değilse,
özümün özünden sorduğu soruları
önlemek de o denli olası değildir.”⁵⁷

diyen Nermi Uygur, hepimize örneklik ediyor; hepimiz gerçekten durup düşünmeliyiz kendimiz, isteklerimiz, eylemlerimiz, ilişkilerimiz, onların ardındaki değerlerimiz, ilkelerimiz, durumlar karşısındaki duruşlarımız üzerinde.

Kendine yönelik ilgisini *Denemeli Denemesiz*'de⁵⁸ bu kez yazarlığıyla doğrudan doğruya bağlantılandıran Nermi Uygur, en ince ayrıntılarına kadar yazma uğraşının hesabını veriyor. Öteden beri hep bir “entellektüel soyağacı”nın, kendi deyişiyle “düşünce akrabaları”nın peşine düşen Nermi Uygur, “okumak”la “yazmak” arasında olduğunun farkındadır; her iki edim de onun yaşama gücüdür, yaşama kaynağıdır. Okumak da yazmak da “dipten gelen” bir duruştur onun için; okumak da yazmak da “başka”ya uzanmaktır aslında. “Yazmak: açık-seçik bilincimle sallantısızca görüp yaşadığım; işleyişine tüm varlığımla tanık olduğum eylemlilik. Bilmediğim pekçok-yö-nü-katı-boğumu varsa da, hani hiç hiç bilmediğim birşey değil yazarlığım: Olanca varlığımla *kınıldatan* böylesi ‘dipli oluşumun’ ille de bilinçaltı türünden bir veri olması gerekmez ki. ‘Veri’ye sığar mı yaşam! ‘Altı’ olan verisel bilinç türünden ‘bir yer’e kapatılabilir mi yaşam? Bilinçmiş, bilinç-altıymış, aşar bu gibi şeyleri. Nitekim yazarlığı, tıpkı yaşam gibi, diplerden bir kaynaklanma diye anlamam, yaşamı gizli ve kurumsal birşey diye değil, apaçık bir somut gerçeklik diye duyduğumu belgelemekte. Kendi açımdan bakınca: yaşamak ne denli gizemse yazarlığım da öyle; yaşamayla *birlikte* yaratılmış bir gereksinim. Yazma işimi *an-*

57 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 2. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 2255.

58 Nermi Uygur, *Denemeli Denemesiz*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.

cak böyle bilip yaşıyorum."⁵⁹ Baştan beri de Nermi Uygur'da saptadığımız gibi, felsefenin söylemi denemedir.⁶⁰ Denemeyle sağlanacak katkı bir "özbükülüm"⁶¹ olacaktır.

Dilbilimcilerden de öğrendiğimiz gibi, insanın konuşan varlık olması, sesin "söz" haline gelmesi insan-dünya-bilgi ilişkisinin de zembereğini oluşturur. Söz, ilkin ses olarak, Ferdinand de Saussure'ün deyimiyle, işitim imgesi olarak, ardından da yazı olarak varlığa uzanır; varlığın "şimdi ve burada" olan yanını aşar, zamanın gelecek boyutuna yönelir. İnsanı diğer varlıklardan ayıran da onun yazı yazan olmasıdır; bu noktada artık yazmak, varolmak, yaşamak demektir.

Nermi Uygur *İçimin Sesi*'nde⁶² bir kez daha dile dokunur. Ona göre yazıyı yazı yapan, sözdür; insan bir söz varlığı olarak, konuşan-yazan olarak kendine ve kendisi gibi olanlara (insan), insan dışındaki her şeye (dünya), öteki yazı biçimlerine, olanaklarına (bilgi) yönelir. İnsan dille kendisine ve başkalarına yönelen, uzanan bir varlıktır. Sözcüklerle bir iletişim ilişkisine, yine yazı yoluyla, hatta mektup yoluyla girmeyi deneyen Nermi Uygur'a göre sözcükler yoksa insan da yoktur. "Siz olmasaydınız ben de yoktum; tek ben mi, tüm türdeşlerim yoktu, hiçbirimiz yoktuk: dönüp dolaşıp sözcüklere dayanır yazarlık. Herkes yazar değil ama. Düpedüz insan-olmak da sözcüklerin damgasını taşımaktır. İnsan varlığının *en önemli* kurucu-ögesidir sözcükler. Neysem, sözcüklerle oyum; ne olacaksam, sözcüklerle olurum. Gerçekliğim de olanağım da sözcükler. (...) Sınırlarımı çizen sizsiniz. Sizlere başvurmadan hiçbir aydınlığa erişemem: Nesne sizinle nesne, süreç sizinle süreç, gerçeklik sizinle gerçek, güven sizinle güven. Doğru'nun, güzel'in, iyi'nin hertürlüsünde çokça sizin payınız var."⁶³ Ancak insan dilden, dil insandan sorumlu-

59 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 2. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 2434.

60 Ayrıntılı bilgi için bkz. Betül Çotuksöken, *Felsefi Söylem Nedir?*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2010.

61 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 2. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 2589.

62 Nermi Uygur, *İçimin Sesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.

63 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-II / 2. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 2589.

dur; yalnızca bir biçimde insanı dile, dili insana indirgemek doğru bir tutum değildir. Bu da Nermi Uygur'un insan-düşünme-dil bağlantısını indirgemeci bir anlayışla değil, karşılıklı bağlantı, ilişkiyel bağıllık çerçevesinde kurduğunu bize göstermektedir. Çünkü indirgemeci tavır, insanı ve onun tüm ilişkilerini güdükleştirir. İnsan-dünya-bilgi/dil ilişkisi, insan-sözcük ilişkisinde somutlaşır; insan yaşamını sözcüklerle sürdürür.

Bir yandan anadilin bağlayıcılığı⁶⁴ dikkate alan Nermi Uygur, bir yandan da dil bağınazlığından kaçınmaya gündeminde yer vererek, bu iki ağırlık noktasını dengelemeye çalışır. Bu tutum, dil bakımının başka bir göstergesidir aynı zamanda. Böyle bir dil özeni, hatta demokrasinin de yolunu açacaktır ona göre. Dil üzerinden, dille, dil aracılığıyla, aslında insanı anlamaya, kavramaya çabalayan ve dil varlığı olarak insanı ölçüt kılan Nermi Uygur'a, insan felsefesinin, hatta antropontolojinin ve böyle bir yaklaşımın anadayağını oluşturan hümanist metafiziğin bir temsilcisi olarak bakılabilir.

Eşekler, İkindiler, Yetişimler. Üç Kitap. Deneme,⁶⁵ Nermi Uygur'un yazarlık serüveninin son kitabıdır; son denemedir; denemeyle "sarmaşdolaş"tır onun yaşamı. Özellikle kitaptaki üçüncü kitap, Nermi Uygur'un eğitime, yetişime ne denli önem verdiğinin göstergelerinden biridir. Aslında onda, insan felsefesi, dil felsefesi, kültür felsefesi, eğitim felsefesi, tarih felsefesi, devlet felsefesi, toplum felsefesi, sanat felsefesi, siyaset felsefesi, felsefenin felsefesi (meta-felsefe) iç içe girer; bütün bu konular onda gerçekten "sarmaşdolaş"tır. Son yapıtının "Yetişim, Yetişimler" bölümü, büyük ölçüde dile dayalı kültür ortamında gerçekleşen eğitim etkinliklerine ilişkin ayrıntılı düşünceler, değerlendirmeler, yorumlamalar toplamıdır. Ona göre "Yapısal bir içiçe örgülenme kültür-eğitim birliği. Her kültür kendine özgü eğitimi de birlikte getirir; kültürü ayakta tutan eğitimidir. Öteyandan: kültür edinmek eğitimden geçmektir. Varlıkça birbirine yaslanır bu iki gerçeklik. Biri yoksa öbürü de yoktur. Hiçbiri öncelik savı güdemez. Hattâ

64 Nermi Uygur, *Bütün Eserleri-I*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.

65 Nermi Uygur, *Eşekler, İkindiler, Yetişimler. Üç Kitap. Deneme*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

birçok durumda kuşatıcı bu gerçeği: kültür ile eğitimi bir ve aynı şeyin iki görünümü diye yorumlamak büyük bir abartı sayılmaz.

Kuşkusuz bu yalnızca tektek uğraş (meslek) eğitimi için değil, ondan kat kat yoğunlukla, *insan-olma kültürü*, yani *yetişim* diye adlandırdığımız o hep gözde kalması gereken varoluşumuz için de doğrudur.”⁶⁶

Nermi Uygur’un okur-yazarlık ya da insanlık serüvenini Maltepe Üniversitesi’ne bağışlanan kitapları için açılan “Prof. Dr. Nermi Uygur Kitaplığı”nın açılış töreninde yaptığım konuşmadan seçtiğim bir bölümle noktalıyorum: “Doğa-kültür ortak paydasında kendisi olan insan, aslında yaşamboyu insan-olmayı gerçekleştirir bir serüven gibi. Toplumsal ve tarihsel olan çerçevesinde, dil ortamında, özellikle de bağnazlığa kurban edilmeyen anadil ortamında gerçekleşen eğitim-kültür ilişkisi, eylemsel yönüyle ortaya çıkmazsa ya da eyleme dönüşmezse hiçbir anlamı yoktur. İnsan-insan ilişkisini ‘başka sevgisi’yle, ‘paylaşma kültürü’yle, ‘birlikte yaşama alışkanlığı’yla, ‘vazgeçme yüceliğini gösterme’yle, ‘insan-olma ödevini gerçekleştirme’yle örgülemeye, dokumaya çalışır Nermi Uygur.”⁶⁷

Betül Çotuksöken
Güven-Çotuksöken Kitaplığı
Kurtköy-İstanbul, 13 Ağustos 2017

66 Nermi Uygur. *Eşekler, İkindiler, Yetişimler. Üç Kitap. Deneme*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 3126.

67 Betül Çotuksöken, “Nermi Uygur’un Felsefi Söyleminin Temel Konuları”, Prof. Dr. Nermi Uygur Kitaplığının Açılış Töreninde yapılan konuşma, Maltepe Üniversitesi, 11.03.2006.

YAŞAMA FELSEFESİ

Önsöz

Yaşama Felsefesi, somut soyut tüm boyutlarıyla insan yaşamının içine dağ yarıklarından iner gibi inmektedir.

İnsan yaşar. Bitkiler, hayvanlarsa yalnızca canlıdır.

İnsan niçin, neye göre, nasıl yaşadığını araştıran bir varlıktır.

Birbakıma herkes yaşama-filozofudur. Her insan yaşamayı ayık uyur, bilinçli bilinçsiz, iyi kötü – yaşama sorularına, hiç olmazsa bir bölümüyle, insanın kendisinin verdiği bir yanittir.

Susulan yerde felsefe barınmaz.

Hazır felsefe sevenlerin ne kendilerini ne de felsefeyi sevdiğileri söylenebilir.

Sorusuz sorgusuz herkesin sevdiği bir felsefeyi benimseyen: ya düşünme tembeli, ya düşünme korkağı, ya düşünme emeklisidir.

Yaşanmamış felsefeden yaşama-felsefesi olmaz.

Felsefeyi sevmek, felsefe yapmakla kuru lâf olmaktan çıkar. Felsefeyi sevmediğini söyleyen bile felsefe yapıyorsa birbakıma felsefeyi seviyor demektir.

Dörtü yana sözümona bilgelikler savurmak başka şey, eli ayağı düzgün bir yaşama-felsefesi ortaya koymak başka şey.

Felsefeyi sevmek felsefeyle varolmaktır. Felsefeyle varolmak içinse felsefede yok olmak gerekir.

Düşündüğünü düşünmediğini, yaptığını yapmadığını apaçık bilerek, kıyıbucağın hesabını vererek gerçekleştirmektir felsefe. Aynı şey yaşamak, eylemek, insan-olmak için de geçerlidir. Bu yönden bakınca özel bir uğraş, öbür uzmanlıklar türünden bir uzmanlık değildir felsefe.

Kendi yaptığı maymuncukla tüm güçlük kapılarını zorlayan filozof, giderek maymuncuğu kullanabilmek için gereksiz kilit yapımına geçer.